

Усярэдзіне лета ўпершыню за сваю гісторыю адкрыў для наведвальнікаў свае залы Нясвіжскі замак. Удзельнічаў у цырымоніі Прэзідэнт

Беларусі Аляксандр Лукашэнка. Агледзеўшы адноўленыя ў першапачатковым выглядзе пакоі князёў Радзівілаў, кіраўнік дзяржавы заявіў аб неабходнасці аб'яднаць рэстаўратараў у адну арганізацыю: "У Беларусі ёсць добрыя спецыялісты, якіх нельга страціць. Трэба стварыць моцную, дастойную арганізацыю, якая аб'яднала б усіх рэстаўратараў. Мы не павінны згубіць таленты".

Такіх талентаў няшмат. З некаторымі з іх я хацеў бы вас пазнаёміць.

ФРЭСКІ РАСКРЫВАЮЦЬ СВАЕ ТАЙМНІЦЫ

Ён больш за ўсё вядомы як рэстаўратар фрэсак Мінскага кафедральнага касцёла і старажытных ікон. Гэтай восенню прыадкрылася для публікі яшчэ адно амплуа Аркадзя Шпунта — ён адзін з майстроў, якія рыхтавалі да выставы ў Нацыянальным мастацкім музеі карціны прадстаўнікоў Парыжскай школы жывапісу, выхадцаў з Беларусі.

Майстэрня, дзе працуе Аркадзь Самуілавіч, размешчана на 5 паверсе корпуса, які прымыкае злева да

Яны ствараюць чуды

ЛЕПШЫЯ РЭСТАЎРАТАРЫ КРАІНЫ ВЯРТАЮЦЬ ПЕРШАПАЧАТКОВЫ ВЫГЛЯД ШЭДЭЎРАМ ЖЫВАПІСУ І ДОЙЛІДСТВА

галоўнага будынка Нацыянальнага мастацкага музея. Гэта памяшканне знаходзіцца пад узмоцненай аховай. Акрамя пакоя Шпунта, тут яшчэ некалькі — па аднаўленні алейнага жывапісу, металу, рам, тканіны.

Аркадзь Шпунт пачынаў свой шлях у рэстаўрацыю ў 1970 годзе. Тады ён, як скульптар па адукацыі, уладкаваўся на працу ў ляпны цэх Спецыяльных навукова-рэстаўрацыйных вытворчых майстэрняў Міністэрства культуры. У 1970—1973 гадах аднаўляў ляпніну Сафійскага сабора ў Полацку, затым — па-

лаца Булгакаў у Жылічах, керамічнае аздабленне магільнага склепа князёў Паскевічаў у Гомелі.

Рэстаўрацыйная справа ў Беларусі ў тых гады толькі пачыналася, таму вучыўся Аркадзь Самуілавіч у Маскве — ва Усесаюзнай цэнтральнай навукова-даследчай лабараторыі кансервацыі і рэстаўрацыі музейных каштоўнасцяў. Першая стажыроўка прайшла на базе Латвійскага этнаграфічнага музея пад адкрытым небам у Рызе.

У 1977 годзе быў адкрыты Музей старажытнабеларускай культуры Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук Беларусі. Гэтая кунсткамера ў першапачатковым выглядзе існуе па гэты дзень. У экспазіцыі прадстаўлена мноства работ, аўтарам рэстаўрацыі якіх з'яўляецца Аркадзь Шпунт.

У 1970-я гады дзяржаўныя музеі арганізавалі экспедыцыі па абследаванні правінцыяльных храмаў — лепшыя шэдэўры са святыняў звозіліся ў Мінск. Аркадзь Самуілавіч прымаў удзел у гэтых паездках і выратаваў нямала ікон.

Падчас рэстаўрацыі алтароў касцёла Прасвятой Дзевы Марыі ў Пінску ў 1980—1986 гады Шпунт пазнаёміўся з Казімірам Свёнтэкам, які ўзначальваў затым каталіцкую царкву Беларусі. Таму

Аркадзь Шпунт за працай

БЕЛТА

Сяргей Друшчыц расказвае пра рэстаўрацыю Нясвіжскага замка

невыпадкава з 1997 года брыгадай майстроў пад кіраўніцтвам менавіта Аркадзя Самуілавіча была пачата рэстаўрацыя манументальнага жывапісу ў Мінскім архікафедральным касцёле Прасвятой Дзевы Марыі. Раскрыта 1000 квадратных метраў жывапісу XVIII стагоддзя! Гэтая работа адзначана апостальскім благаслаўненнем Папы Рымскага Бенедыкта XVI. А ў сакавіку 2011 года Мітрапаліт Мінскі і Слуцкі Філарэт, Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі ўзнагародзіў Аркадзя

— Беларускія іконы незвычайныя, не падобныя да ўсіх астатніх. Адзін і той жа абраз мог быць і каталіцкім, і праваслаўным. На праваслаўным распяці ногі Хрыста прыбіты чатырма цвікамі, на каталіцкім — ногі скрыжаваныя. Іншы раз на іконе Ісус паўстае ў розных іпастасях, таму што абраз не раз перапісвалі і мянялі ва ўтоду канону. Для рэстаўратара складаная задача — які слой пакінуць, а які ўстараніць, каб раскрыць першапачатковую задуму мастака, які жыў шмат стагоддзяў назад.

“ У БЕЛАРУСІ ЁСЦЬ ДОБРЫЯ СПЕЦЫЯЛІСТЫ, ЯКІХ НЕЛЬГА СТРАЦІЦЬ. ТРЭБА СТВАРЫЦЬ МОЦНУЮ, ДАСТОЙНУЮ АРГАНІЗАЦЫЮ, ЯКАЯ АБ’ЯДНАЛА Б УСІХ РЭСТАЎРАТАРАЎ. МЫ НЕ ПАВІННЫ ЗГУБІЦЬ ТАЛЕНТЫ

Шпунта граматай Патрыяршага экзархата ў благаслаўненне за працу на славу праваслаўнай царквы.

З 1999 года Аркадзь Самуілавіч Шпунт працуе ў Нацыянальным мастацкім музеі. У 2008 годзе ён стаў загадчыкам аддзела навукова-рэстаўрацыйных майстэрняў. І працягвае прыадкрываць таямніцы:

У зборы Нацыянальнага мастацкага музея знаходзіцца адна з нямногіх, якія захаваліся да нашых дзён, беларускіх ікон XVI стагоддзя — Маці Божая Адзігітрыя Смаленская. Гэты твор прадстаўлены ў пастаяннай экспазіцыі старажытнабеларускага мастацтва. Абраз быў выяўлены экспедыцыйнай супрацоўнікаў Дзяржаўнага мастацкага музея БССР

пад кіраўніцтвам дырэктара Алены Аладавай у царкве Ражджства Прасвятой Багародзіцы вёскі Дубянец Столінскага раёна Брэсцкай вобласці ў 1958 годзе. Але толькі ў 1977 годзе ікона паступіла ў збор кунсткамеры. Аркадзь Шпунт асабіста прывёз рэліквію ў Мінск. У вельмі жаласным стане. Майстар успамінае:

— Увесь фарбавы слой узняўся, растрэскаўся і мог асыпацца ў любую хвіліну, пагражаючы панесці ў нябыт унікальны помнік іканапісу. Для захавання жывапісу я выканаў прафілактычную заклепку фарбавага слоя прама ў палявых умовах. Даследаванні, якія вяліся ў працэсе рэстаўрацыі, дапамаглі высветліць, што ў XIX стагоддзі з-за страт ранейшы жывапіс XVI стагоддзя быў поўнасю паноўлены. Каля двух гадоў я працаваў над шэдэўрам: умацоўваў фарбу і грунт, які адстаў ад асновы, а потым карпатліва, міліметр за міліметрам, счышчаў пазнейшыя наслаенні. Так адбыўся цуд — раскрыўся ўнікальны жывапіс XVI стагоддзя.

ПОГЛЯД У XVI СТАГОДДЗЕ ПРАЗ ЗАМКОВЫЯ ЛЮСТЭРКІ

Навуковы кіраўнік рэстаўрацыйных работ у Нясвіжскім замку Сяргей Друшчыц — фігура вядомая. Ён працаваў разам з Аркадзем Шпунтам, рэстаўраваў многія помнікі дойлідства. Але ў Нясвіжы праявіў сябе найбольш ярка — яму давалося курыраваць аднаўленне былой велічы рэзідэнцыі некалі самага магутнага княжацкага роду Беларусі — Радзівілаў.

Замак занесены ў Спіс сусветнай спадчыны ЮНЕСКА. Быў закладзены ў 1583 годзе. Будаваўся пад кіраўніцтвам італьянскага архітэктара Джавані Марыя Бернардоні. Аднаўленне курыраваў праз 4 стагоддзі Сяргей Друшчыц.

У мінулым — гады карпатлівых работ: адноўлення 3 дзясяткі залаў, 8 тысяч квадратных метраў плошчай. Сяргей Друшчыц з калегамі збіраў факты і артэфекты ў архівах краіны і за мяжой, каб вярнуць ранейшую веліч магнацкаму радавому гнязду. Ён падводзіць мяне да люстэркаў у адной з залаў:

— Яны знаёмыя многім тэатралам. Некалі віселі ў фae мінскага Купалаўскага тэатра. Іх вывезлі з Нясвіжа ў 1939 годзе. Сёння яны на сваім месцы, упрыгожваюць Залатую залу. Асновай для рэстаўрацыі памяшканняў

замка паслужылі інвентарныя кнігі Радзівілаў. Галоўнай задачай было ўмацаваць канструкцыю збудаванняў палацавага комплексу, зняць усе лішнія насленні фарбы, якія з'явіліся, калі ў замку знаходзіўся санаторый, аднавіць захаваныя панэлі, люстры, паркет, каміны. Таксама беражліва адрэстаўраваныя ўнікальныя фрэскі, ляпніна, пазалота.

Поўнаасцю адноўлення інтэр'еры княжацкіх пакояў, капліцы, Залатой, Белай бальнай, Паляўнічай, Малой сталавай, Гетманскай залаў.

Падчас рэканструкцыі Нясвіжскага замка выяўленыя раней невядомыя падземныя хады. Сяргей Друшчыц праводзіць мяне ў падземелле:

— Мы знаходзімся падваламі замка. Хады пашкоджаныя ў XVIII стагоддзі. Але мы аднавілі два з іх. Акрамя таго, падчас рэстаўрацыйных работ знойдзеныя новыя камунікацыі, калектары і некалькі калодзежаў. Усе падземныя збудаванні ачышчаныя і абсталяваныя для наведвання турыстамі. З часам там размесцяцца выставы.

У залах замка турысты ўбачаць арыгінальныя ўзоры вырабаў радзівілаўскіх мануфактур — слуккія паясы, налібоцкае шкло, карэліцкія шпалеры і свержанскую кераміку. З мінскіх музеяў сюды вернутыя партрэты Радзівілаў, якія віселі ў залах палаца да 1939 года.

ПАДАРОЖЖА У ЭПОХУ ЕЎФРАСІННІ ПОЛАЦКАЙ

Самы старажытны храм Беларусі, які захаваўся ў нязменным выглядзе з моманту пабудовы, — Спаса-Праабражэнская царква ў Полацку. Яна пабудавана ў XII стагоддзі па заказе прападобнай Еўфрасінні Полацкай — першай жанчыны-святой у Беларусі і Усходняй Еўропе. Цяпер рэстаўратары з Мінска і Масквы вяртаюць храму першапачатковы выгляд — расчышчаюць скрытыя пад насланнямі XVI—XIX стагоддзяў фрэскі XII стагоддзя. Цяперашнія майстры працягваюць справу, пачатую два дзесяцігоддзі назад Уладзімірам Ракіцкім.

Уладзімір Ракіцкі

Уладзімір Сараб'янаў

Да 2006 года Уладзімірам Ракіцкім, які працаваў у адзіночку, была раскрыта трэць фрэсак — 200 квадратных метраў. На сёння расчышчаны жывапіс у алтары, ахвярніку і дыяканіку храма. “Працяўляюцца” роспісы пад купалам. Рэстаўратары захоўваюць, укладваючы на палотны, жывапісныя слаі XIX стагоддзя, нанесеныя падчас рамонтаў царквы ў 30-я і 80-я гады пазамінулага стагоддзя.

— Гэтыя больш познія фрэскі таксама каштоўныя з гістарычнага і мастацкага пунктаў гледжання, — ідэю захаваць усе слаі жывапісу падаў Уладзімір Ракіцкі.

Рэстаўратары адслойваюць познія слаі ад сярэднявечнага жывапісу, укладваюць і замацоўваюць на цвёрдай аснове, для таго, каб як мага больш людзей змаглі ўбачыць іх ужо ў музейных экспазіцыях. Ракіцкі здымаў слой за слоем не спяшаючыся:

— Можна здацца, што працаваў я вельмі марудна. Але таго патрабуе рэстаўрацыйная навука і клопат аб самім помніку, які з'яўляецца набыткам усёй нацыі. Сікцінскую капэлу ў Рыме — а я асабіста прымаў удзел у работах там — толькі ад пылу і гразевых насланняў чысцілі дзесяць гадоў.

Справу Ракіцкага працягвае рэстаўратар з Масквы Уладзімір Сараб'янаў. Тое, што адкрываецца па меры прасоўвання работ, здзіўляе яго дагэтуль, хоць майстар — прызнаны знаўца старажытнага мастацтва:

— Уладзімір Ракіцкі за 15 гадоў раскрыў барабан, скляпенні, папругныя аркі. У 2007 годзе мяне запрасіў працаваць у сабор архіепіскап Полацкі і Глыбоцкі Феадосій. І перыядычна прыходзіў у храм, здзіўляўся. Памятаю, неяк падняўся на рыштаванні, пытае, над чым я працую. Я паказваю на сцяну: “Праз тыдзень тут правяціцца вобраз Спаса Нерукатворнага”. Архіепіскап засумняваўся. Праз тыдзень уладыка зноў прыехаў, убачыў Спаса. Пакачаў галавой: “Дзівосы!”

Сараб'янаў упэўнены, што полацкі храм распісвалі грэчаскія майстры:

— Думаю, Еўфрасіння ведала, каго запрашаць сюды працаваць. Паводле жыцця прападобнай, яна жыла ў гэтым храме на хорах. Праводзіла там дні і ночы, адлучалася толькі па манастырскіх справах. Некаторыя намаляваныя на сценах святых — нябесныя апекуны бліжэйшых сваякоў Еўфрасінні. Але многія таямніцы нам яшчэ трэба будзе раскрыць.

Віктар Корбут